

КОМПЛЕКС МОГИЛЯНСЬКОЇ ГРУПИ РАННЬОЗАЛІЗНОГО ВІКУ З БАГАТОШАРОВОЇ ПАМ'ЯТКИ ДУБНО–ОСТРІВ ДУБОВЕЦЬ

Андрій БАРДЕЦЬКИЙ¹ , Юрій ПШЕНИЧНИЙ²

¹Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна
e-mail: bardeck-yj@gmail.com

²Державний історико-культурний заповідник м. Дубно,
вул. Замкова, 7а, 35600, м. Дубно, Рівненська область, Україна
e-mail: pshenychnyi.yurii@gmail.com

Опубліковано матеріали могилянської групи ранньозалізного віку, отримані під час археологічних розкопок на багатощаровій пам'ятці в м. Дубно в урочищі Острів Дубовець у 2018–2023 рр. Сумарно було розкрито 576 м². Із об'єктів виявлено лише одне скупчення розвалів чотирьох посудин: великого горщика, корчаги, миски, і нижньої частини меншого горщика. На основі стратиграфічних спостережень встановлено, що рештки посудин знаходилися в шарі еолових пісків, трансформованих в елювіальний горизонт дерново-підзолистого ґрунту, всі інші матеріали (кераміка і крем'яні вироби) перевідкладені в еолових відкладах. Знайдено три крем'яні серпи, які залягали компактно і найімовірніше належали до перевідкладеного депозиту. Зауважено, що найбільшу збірку матеріалів із культурного шару представляє кераміка могилянської групи ранньозалізного віку: посуд і прясла. Опрацьовано 187 екземплярів посуду, зокрема: 102 фрагменти вінець горщиків та інших посудин, 41 миску, а також 19 оздоблених стінок, більшість з яких належить горщикам, 3 диска-покришки і 7 фрагментів вушок посудин, а також 9 прясел і їх фрагментів. Для просторової фіксації знахідок було використано лише добре атрибутовані матеріали, які увійшли в колекцію. За типом знахідок і умовами їх виявлення зроблено висновок, що пам'ятка є рештками поселення.

На підставі аналізу кераміки зроблено висновки, що на пам'ятці можна виділити три горизонти могилянської групи: перший з них – горизонт Могиляни–Монастирок, який відноситься до передскіфського часу, і має широке датування в рамках кін. X–VIII ст. до н. е.; другий горизонт – нетішинський, що має відповідники в жаботинському етапі Середнього Подніпров'я, у горизонті Жаботин III, і датується в межах першої половини VII ст. до н. е.; третій горизонт – хорівський є характерним для ранньоскіфських пам'яток Правобережного Дніпровського Лісостепу, може бути датований другою половиною VII – поч. VI ст. до н. е. Вказано, що особливістю керамічної колекції з цієї пам'ятки, є наявність рис, характерних для лежницького горизонту лужицької культури з території західніше річки Стир. Відзначено, що поділ матеріалів на горизонти є умовним, і немає впевненості, що частина з них не є синхронними, однак на тлі наявних культурно-монологічних пам'яток ранньозалізного віку Дубенщини Дубовець виглядає складною і потенційно кількофазовою пам'яткою.

Ключові слова: ранньозалізний вік, могилянська група, передскіфський період, ранньоскіфський час, Острів Дубовець, кераміка, серп.

Вступ. Багатощарова пам'ятка в урочищі Острів Дубовець знаходиться на околиці м. Дубно, Рівненської області, на північ від колишнього села, а нині мікрорайону Підборці (координати: 50°24'31" Пн, 25°43'52" Сх). Вперше її виявив Віталій Ткач у 1996 р. і відтоді регулярно досліджував [Прищеп, Ткач, 1998; Ткач, 2001, с. 235]. Як пам'ятка місцевого значення під назвою «урочище Червоний Пагорб» вона була взята під охорону

Розпорядженням голови обласної державної адміністрації № 478 від 02.08.2000 р. Найбільше інтерес до неї підживлювало те, що на розораній поверхні та в стінках кар'єру було виявлено рештки Свято-Вознесенського жіночого монастиря, заснованого князем Василем Острозьким, який діяв на Дубовці у 1592–1832 рр.

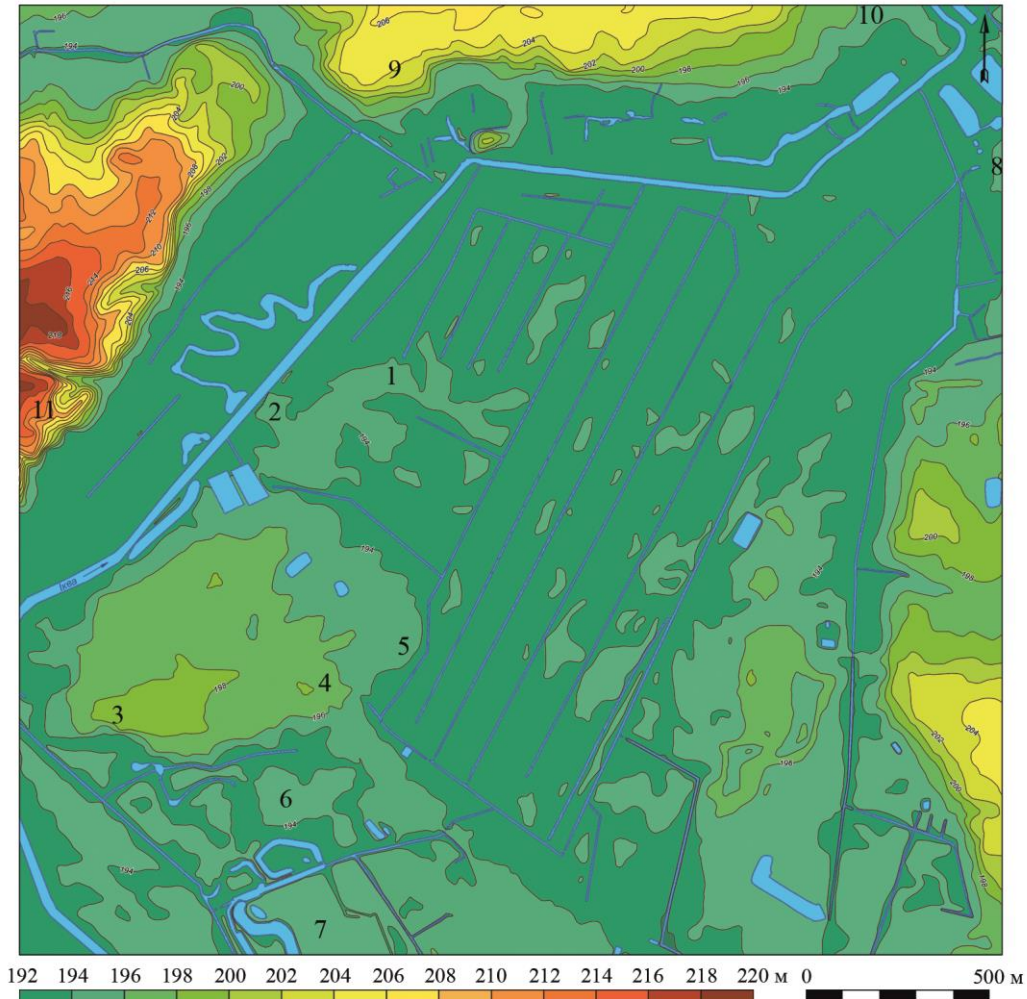

Рис. 1. Гіпсометрична карта ділянки долини р. Іква в районі м.Дубно з позначенням пам'яток могилянської групи: 1 – Дубно–Острів Дубовець, 2 – Дубно–Підвісний міст; 3 – Дубно–Звірогосподарство; 4 – Підборці-3; 5 – Підборці-4; 6 – Підборці-2; 7 – Підборці-1; 8 – Дубно–Вербицького; 9 – Дубно–Городня; 10 – Дубно–Замок; 11 – Дубно–Палестина-2

Fig. 1. Hypsometric map of the Ikva River valley area near Dubno with the designation of the Mohylianska group monuments: 1 – Dubno–Ostriv Dubovets; 2 – Dubno–Pidvisnyi mist; 3 – Dubno–Zvirohospodarstvo; 4 – Pidbortsi-3; 5 – Pidbortsi-4; 6 – Pidbortsi-2; 7 – Pidbortsi-1; 8 – Dubno–Verbytskoho; 9 – Dubno–Horodnia; 10 – Dubno–Zamok; 11 – Dubno–Palestyna-2

Перші дослідження його об'єктів були проведені в 1997 та в 2001 рр. [Нурало, 1998; Ткач, 2007; Бардецький, Пшеничний, Ткач, 2008]. У 2018–2023 рр. Міжрегіональна громадська організація «Дубенський археологічний осередок» спільно з Державним історико-культурним заповідником м. Дубно за фінансової підтримки Дубенської міської ради тут організували археологічну експедицію. У ній брали участь студенти Національного університету «Острозька академія» та Рівненського державного гуманітарного університету, а також волонтери.

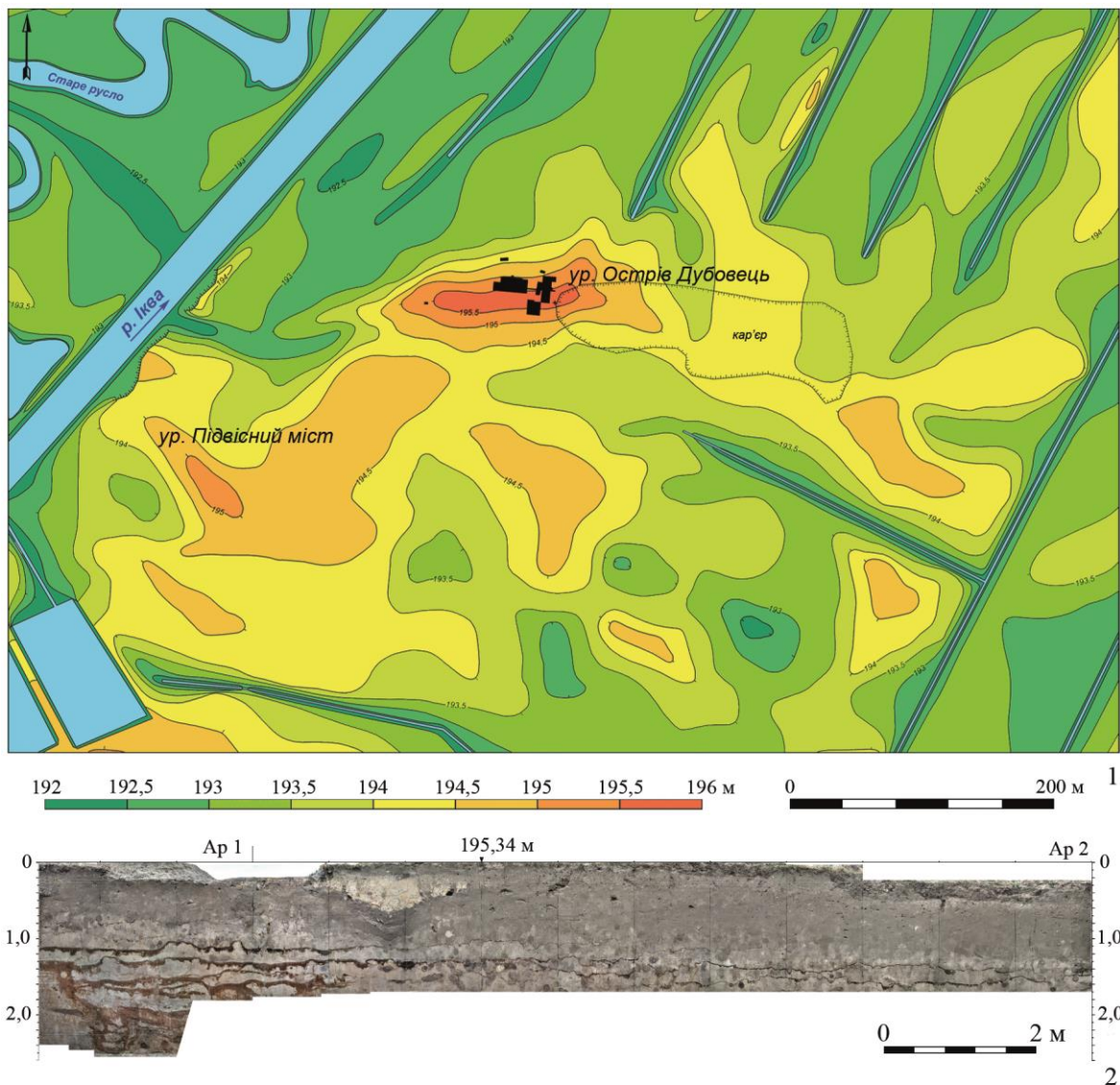

Рис. 2. Дубно–Острів Дубовець: 1 – Гіпсометрична карта урочища Острів Дубовець з позначенням досліджених розкопками ділянок; 2 – розріз у західній стінці розкопу 1 в межах арів 1 і 2, ґрунтова катена

Fig. 2. Dubno–Ostriv Dubovets: 1 – Hypsometric map of the Ostriv Dubovets tract with the designation of the excavated areas; 2 – section in the western wall of excavation 1 within the boundaries of acres 1 and 2, soil catena

Пам'ятка розташована на підвищенні параболічної форми із відносною висотою 3–4 м (абсолютна висота – 196 м) посеред заболоченої, зараз меліорованої заплави р.Іква (рис. 1; 2, 1). Підвищення складене піщаними відкладами і покрите дерново-криптопідзолистими і дерново-слабопідзолистими ґрунтами (рис. 2, 2). Морфологічно воно визначається як висока заплава, однак генетично являє собою фрагмент низької пізньольодовикової надзаплавної тераси, на поверхні якої сформувалася дюна [Бончковський, Бардецький, Пшеничний, 2020, с. 628]. Орієнтовно пам'ятка займає площу 7,5 га, з якої близько 1 га зруйновано піщаним кар'єром радянського періоду. Окрім того, значні пошкодження

завдано окремими дрібнішими котлованами для видобування піску, захороненнями відходів звірогосподарства та шурфами скарбощукачів.

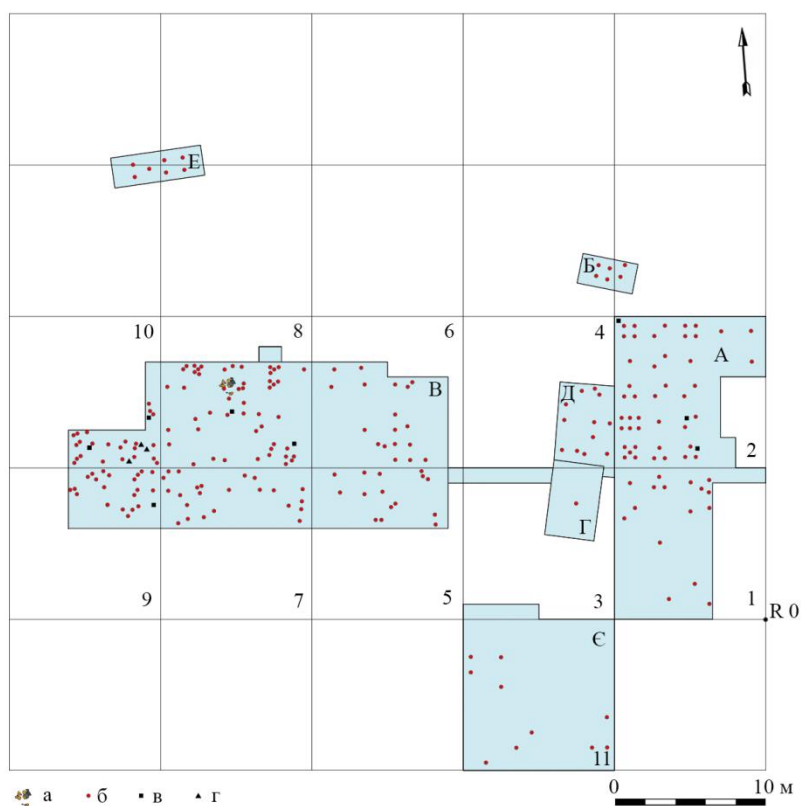

Рис. 3. Дубно–Острів Дубовець. Загальний план розкопів 2018–2023 рр. із планіграфією знахідок могилянської групи: А – розкоп 1 (2018 р.); Б – шурф 1 (2018 р.); В – розкоп 2 (2019–2020 рр.); Г – дорізка (2020 р.); Д – дорізка (2022 р.); Е – розкоп 3 (2022 р.); Є – розкоп 4 (2023 р.). Цифрами позначено номери арів. Умовні позначення: а – скупчення розвалів посудин; б – фрагменти кераміки; в – уламки крем’яних серпів і їхніх заготовок; г – крем’яні серпи

Fig. 3. Dubno–Ostriv Dubovets. General plan of the excavations of 2018–2023 with the planigraphy of the finds of the Mohylianska group: A – excavation 1 (2018); Б – trench 1 (2018); В – excavation 2 (2019–2020); Г – expansion trench (2020); Д – expansion trench (2022); Е – excavation 3 (2022); Є – excavation 4 (2023). Numbers indicate the number of acres. Symbols on the plan: а – clusters of vessel ruins; б – fragments of ceramics; в – fragments of flint sickles and their blanks; г – flint sickles

Матеріали зібраної під час розвідок і розкопок колекції відносяться до пізнього кам'яного віку (потребує більш детальної атрибуції в рамках мезоліту-неоліту), енеоліту (маліцької культури), ранньої епохи бронзи (культури кулястих амфор і середньодніпровської культури), середньої епохи бронзи (межановицької культури), пізньої епохи бронзи (фінальний горизонт тшинецького культурного кола), ранньозалізного віку (могилянської групи), римського часу (пізньої зарубинецької культури) і слов'яно-руського часу (X ст.).

Матеріали. Сумарно експедицією було розкрито 576 м². Для просторової фіксації усі виміри робились від єдиного репера, позначеного бетонним стовпом, вкопаним на західному краю кар'єру, поверхня якого має абсолютну висоту 196,03 м. Від нього розмічено сітку арів, у які в подальшому вписано квадратну розмітку основних розкопів. Репер знаходився в південно-східному куті ару 1, нумерація арів відбувалася в послідовності відкриття їхньої

площі, а нумерація квадратів у межах кожного ару – послідовно із заходу на схід, починаючи від північно-західного кута. Орієнтацію сітки арів було зміщено на азимут 4° (рис. 3).

У 2018 р. у межах арів 1 і 2 було закладено розкоп 1 площею 152 м^2 (рис. 3, А) та досліджено збережений шар у шурфах скарбошукачів (шурф 1 площею 8 м^2 і шурф 2 площею $1,5 \text{ м}^2$) (рис. 3, Б). В арі 1 значну частину давніх відкладів було знищено сучасними котлованами для видобування піску та об'єктом 2, заповненим монастирським смітником XVII ст. Потужність культурного шару тут становила переважно $0,4\text{--}0,6 \text{ м}$, поглиблюючись лише в північно-західному куті до 1 м . Знахідок могилянської групи, відповідно, тут зібрано відносно мало, половина з них походить із заповнень монастирських об'єктів. В арі 2 та шурфах знахідки залягали до глибини $1,2 \text{ м}$, і тут їх знайдено значно більше.

У 2019 і 1920 рр. у межах арів 5–10 на північному схилі пагорба розкопом 2 було розкрито $248,5 \text{ м}^2$. Глибина залягання знахідок у ньому сягала $1,1\text{--}1,3 \text{ м}$ (рис. 3, В). Із цього розкопу походить найбільша кількість знахідок могилянської групи. Також у 2020 р. в арі 3 було розкрито почату ще в 2018 р. ділянку площею $16,5 \text{ м}^2$ з метою дослідження ще одного сектора монастирського об'єкта 2, який займав більшу її частину. Вона була орієнтована за магнітною стрілкою (рис. 3, Г).

У 2022 р. дослідження продовжено в арі 4, де з метою розкриття північно-західного сектора монастирського об'єкта 2 було закладено дорізку розміром $4 \times 6 \text{ м}$, яка також була зміщена відносно загальної розмітки і частково перекривала дорізку 2020 року (рис. 3, Д). У ній потужність шару зі знахідками могилянської групи сягала глибини $1,2 \text{ м}$. Тоді ж на схилі, близько до північного краю пагорба, закладено розкоп 3 розмірами $6 \times 2 \text{ м}$ (рис. 3, Е), яким досліджували сегмент рову для причалювання човнів періоду монастиря. Орієнтація розкопу було зміщено на азимут 3° з метою зробити перпендикулярний розріз рову. У його заповненні, а також у фоновому шарі до глибини $1,1 \text{ м}$ від денної поверхні траплялись різночасові знахідки, 7 із яких атрибутовано як могилянські.

У 2023 р. було закладено розкоп 4 площею 105 м^2 у межах ару 11 і частково ару 3 на початку південного схилу пагорба (рис. 3, Є). Після зняття орного шару встановлено, що весь північно-східний сектор ару 11 був зайнятий котлованом для видобування піску, заповнений ґрунтом зі сміттям та захороненнями відходів звірогосподарства, з огляду на що дослідження в цьому секторі не проводилися. Уперше за 5 років розкопок пам'ятки тут було виявлено давніші за монастир заглиблені об'єкти, які представляють скупчення округлих неглибоких ям і одну велику, але сильно поруйновану споруду. В їхньому заповненні, що складалось із сірого піщаного ґрунту, виявлено фрагменти ліпної кераміки, частина якої має ознаки кераміки могилянської групи, однак те, що в більшості з них виявлено також кераміку пізньозарубинецької культури, дає змогу пов'язувати ці об'єкти з останньою. У культурному шарі, потужність якого становить $0,5\text{--}0,6 \text{ м}$ (включно з орним шаром), виявлено різночасові матеріали, з яких 10 фрагментів кераміки атрибутовано як могилянські.

Паралельно з археологічними розкопками проводився комплекс палеогеографічних досліджень: літолого-стратиграфічних, палеопедологічних, палеокріологічних та геоморфологічних [Бончковський, Бардецький, Пшеничний, 2018; 2020]. Вони підтвердили, що упродовж голоцену відбувався розмив ґрунту в центральній, найвищій частині урочища і його перевідкладення у напрямку заплави. Біля привершинної частини пагорба виявлено дві пачки педоседиментів, які могли утворитися упродовж раннього голоцену і атлантики. За морфологічними особливостями вони належали до лісового типу ґрунтів – можливо, дерново-підзолистого чи підзолистого. Ці ґрунти формувалися на материнській породі легкого гранулометричного складу (еолових пісках), що, ймовірно, стало основною причиною домінування в їхній генезі підзолистого процесу, і в сумі з відносно вологим кліматом спричинило їхній розмив.

Присутність археологічного матеріалу допомагає скласти уявлення про час утворення прошарку еолових пісків. Востаннє розвіювання піщаного матеріалу, ймовірно, відбувалося

упродовж «ксеротермічної депресії» X–IX ст. до н.е. Однак могли бути і давніші фази еолових процесів, зокрема упродовж аридизації клімату у кінці пізньої атлантики (АТ-3) і у середньому суббореалі (SB-2). Ерозійна верхня межа пачки педоседиментів свідчить про те, що еоловій седиментації передувала ерозійна фаза. Відсутність будь-яких артефактів у педоседиментах лісових ґрунтів свідчить про те, що їх формування припинилося до кінця атлантичного періоду (АТ-3). Сучасний ґрунтовий покрив центральної частини урочища почав формуватися на початку субатлантичного періоду (близько 2,5 тис. р. т.) [Бончковський, Бардецький, Пшеничний, 2020, с. 627].

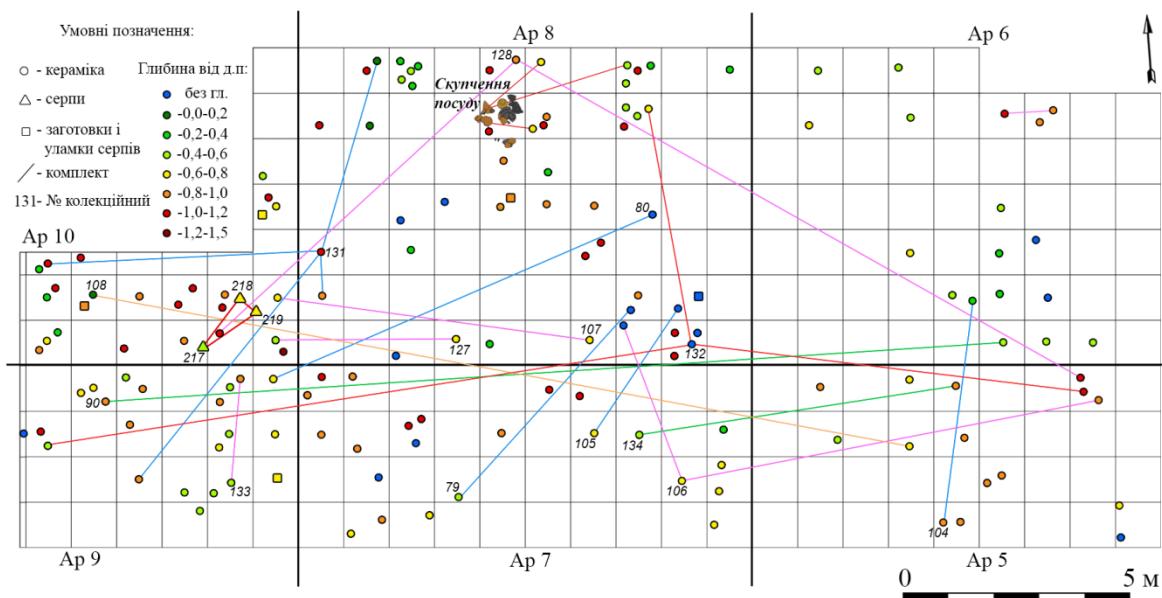

Рис. 4. Дубно–Острів Дубовець. План розкопу 2 із планіграфією знахідок могилянської групи
 Fig. 4. Dubno–Ostriv Dubovets. Plan of excavation 2 with planigraphy of the finds of the Mohylianska group

Для просторової фіксації знахідок було використано лише добре атрибутовані матеріали, які увійшли в колекцію. На основі збірки з розкопу 2, у якій вдалося підібрати і навіть склеїти частини посудин, планіграфія знахідок могилянської групи, як і інших культур, демонструє значну розпорошеність фрагментів посудин, інколи більше ніж на 10 м (рис. 4). В окремих випадках зафіксовано навіть відстані 14 і 19 м, до того ж переважало розпорошення їх по осі перпендикулярній до напрямку схилу, тобто по лінії захід–схід. Загалом вони залягали на відносно глибших позиціях відносно знахідок пізньозарубинецької культури, однак також із сильним розкидом по глибинах і в перемішку з матеріалами давніших горизонтів, що свідчить про перевідкладеність їх у межах усїєї товщі ґрунту. На це також вказує значна їхня фрагментарність. Виразних концентрацій матеріалів не виявлено, а лише констатовано, що у двох крайніх південних лініях квадратів (найвищі по схилу і з найменш потужним ґрунтовим шаром) знахідок траплялось значно менше, ніж в інших.

У квадраті 45 ару 8, на глибині 1,07–1,27 м від денної поверхні виявлено скупчення розвалів чотирьох посудин могилянської групи: корчаги, двох горщиків і миски (рис. 5, 1; 6, 2). Всі вони були виготовлені з формувальної маси з домішками шамоту. Корчага склеєна майже повністю, однак мала втрачені вінця по всьому колу, які ймовірно на етапі розвіювання виступали над денною поверхнею ґрунту. По збережених її краях видно, що вона була орнаментована горизонтальним рядом наскрізних круглих отворів під вінцями (рис. 5, 4; 6, 4). Від одного горщика повністю збереглася лише нижня частина (рис. 6, 5; 6, 6), а інший

представлений денцем, бочком, склеєним з кількох крупних фрагментів і окремим фрагментом верхньої частини (рис. 5, 2; 5, 3). Обидва горщики мали рустовану зовнішню і добре зглажену внутрішню поверхні. Миска збережена лише наполовину. Вона мала конічний тулуб і плавно загнуті всередину вінця та добре зглажену, частково вивітрену поверхню (рис. 5, 3; 6, 5). Поряд у квадраті 55, на глибині 1,0–1,1 м від денної поверхні виявлено ще частини згаданих посудин: 3 фрагменти корчаги і 2 фрагменти більшого горщика, які лежали один на одному, та 2 фрагменти миски.

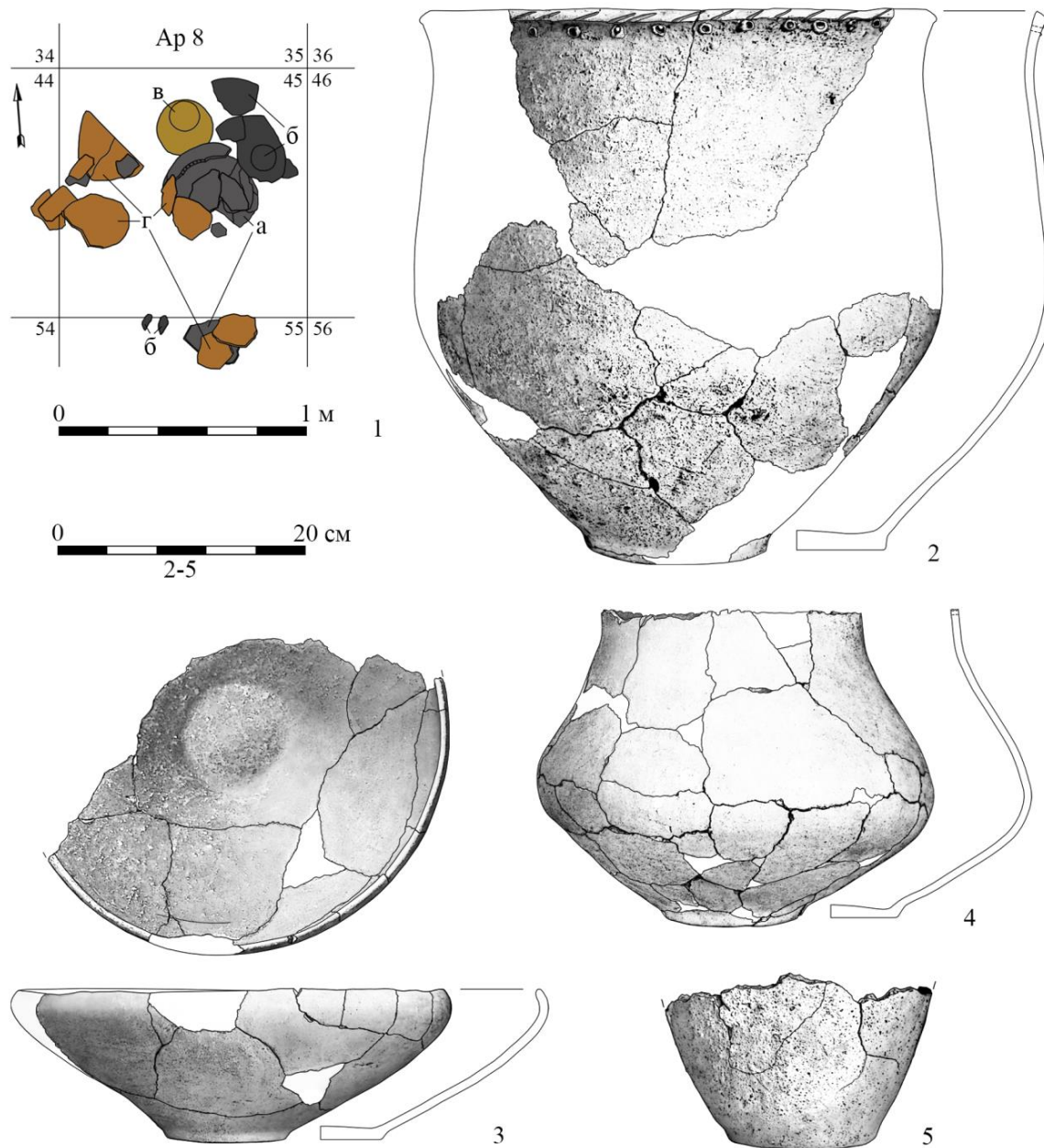

Рис. 5. Дубно–Острів Дубовець. Скупчення розвалів посудин: 1 – план скупчення; 2–5 – посудини зі скупчення

Fig. 5. Dubno–Ostriv Dubovets. The accumulation of vessel ruins: 1 – plan of the cluster; 2–5 – vessels from the cluster

Умови залягання цих посудин свідчать про те, що їхнє положення не є випадковим наслідком природного перевідкладення. Стратиграфічні спостереження показують, що рештки посудин знаходилися в шарі еолових пісків, трансформованих в елювіальний горизонт дерново-підзолистого ґрунту (рис. 6, 1). Під його ілювіальним шаром також залягав еоловий пісок. Знаходження посудин *in situ* дає змогу датувати цей шар не раніше ранньоскіфського часу, що свідчить про утворення всієї товщі голоценових відкладів над ним в останні 2,5 тис. років. Із цієї ділянки було взято зразки відкладів для мікроморфологічного аналізу, а заповнення з перевернутої догори дном нижньої частини горщика – на палінологічний аналіз.

Рис. 6. Дубно–Острів Дубовець. Скупчення розвалів посудин. 1 – розріз ґрунту в східному профілі квадрата 45; 2 – скупчення розвалів посудин після розчистки, вигляд з півдня; 3–5 – фото посудин зі скупчення

Fig. 6. Dubno–Ostriv Dubovets. The accumulation of vessel wrecks. 1 – soil section in the eastern profile of square 45; 2 – accumulation of vessel wrecks after clearing, view from the south; 3–5 – photos of vessels from the accumulation

Із могилянською групою також можна пов'язати 3 біфасціальні серпи, виявлені в арі 10 у трьох сусідніх квадратах (кв. 89, глибина 0,72–0,82 м від денної поверхні; кв. 98, гл. 0,51–0,61 м від д. п.; кв. 90, гл. 0,78–0,88 м від д. п.). Серпи знаходилися в радіусі 0,7 м. Вони залягали в товщі темно-сірого гумусованого піщаного ґрунту і ймовірно належали до перевідкладеного депозиту.

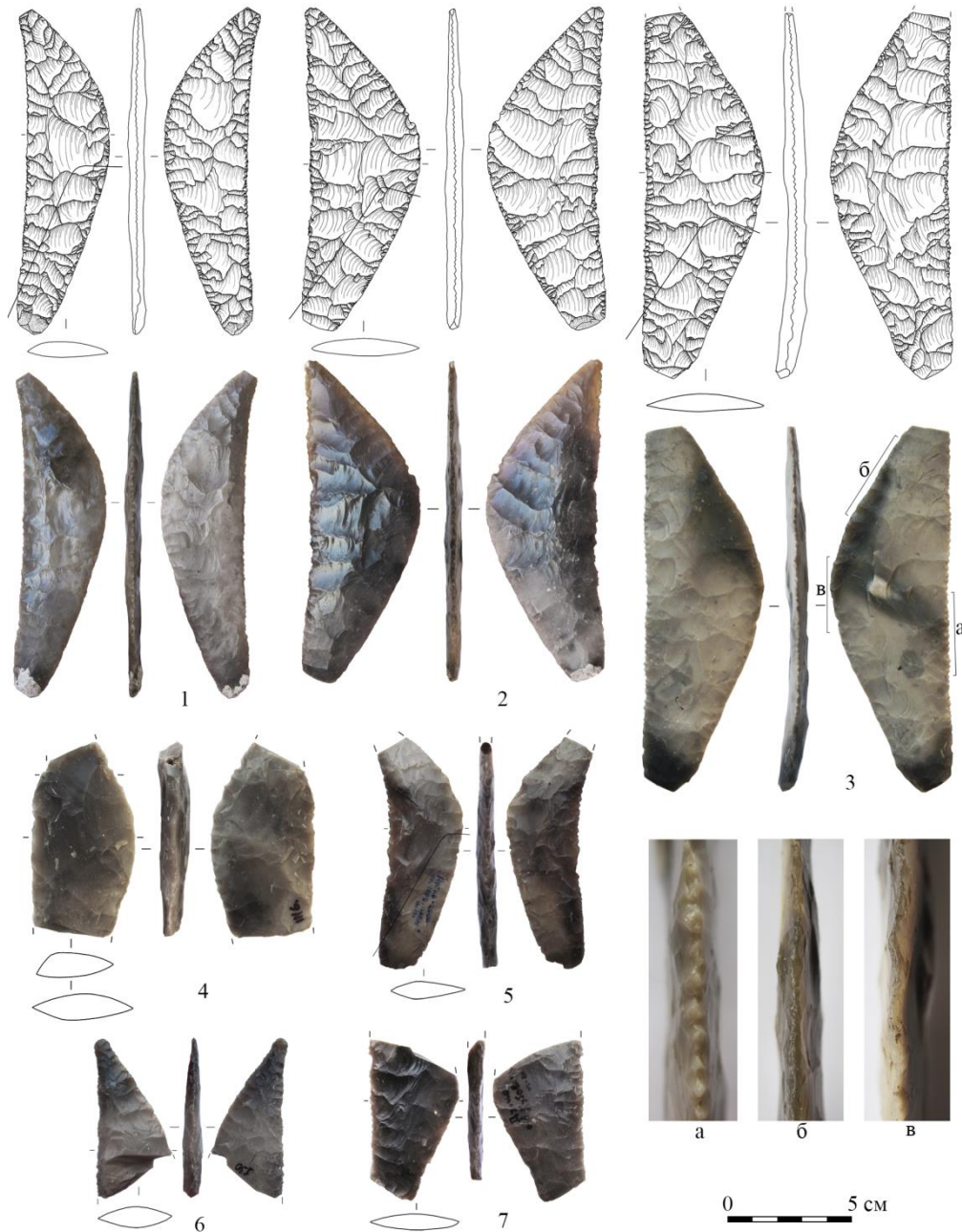

Рис. 7. Дубно–Острів Дубовець. Крем'яні серпи: 1–3 – ймовірний депозит із розкопу 2; 4 – заготовка з розкопу 2; 5, 7 – серп і фрагмент серпа, знайдені на поверхні пам'ятки (знахідки В.Ткача); 6 – фрагмент серпа з розкопу 1

Fig. 7. Dubno–Ostriv Dubovets. Flint sickles: 1–3 – probable deposit from excavation 2; 4 – blank from excavation 2; 5, 7 – sickle and sickle fragment found on the surface of the site (findings of V. Tkach); 6 – sickle fragment from excavation 1

Всі вони мають звужену п'ятку, пряме лезо із зубчатою ретушшю (рис. 7, 3, а) і мають сліди інтенсивного спрацювання у вигляді блискучої заполірованої поверхні, а також сліди руків'я без полиску. Характерною деталлю, присутньою на серпах, є умисне притуплення спинки, здійснене шліфуванням (рис. 7, 3, б, в). Неподалік в квадраті 70, тобто за 2 м від згаданих серпів, на глибині 0,73–0,83 від д. п. виявлено відламаний кінчик подібного серпа з заполірованою поверхнею. Можливо він також належав серпу з цього депозиту. Ще одна дистальна частина аналогічного серпа із заполірованою від спрацювання поверхнею і слідами повторної підправки леза було виявлено в арі 2 (рис. 7, б). На розораній поверхні пам'ятки знайдено фрагмент п'ятки такого ж серпа (рис. 7, 7) та майже цілий серп зі зламаним кінчиком, у якого також були помітні сліди руків'я (рис. 7, 5).

У розкопах зібрано велику кількість відщепів різного калібру та уламків кременю, які очевидно є відходами від виробництва, зокрема і біфаціальних знарядь. Знайдено також невелику серію фрагментів заготовок серпів на різних стадіях. Два уламки біфаціальних знарядь можна ідентифікувати як наконечники дротиків, а один – як сокиру. Вони можуть бути віднесені як до епохи бронзи, так і до ранньозалізного віку. Заготовок серпів це теж стосується, однак автори схильні пов'язувати принаймні частину з них з могилянською групою і вважати слідами виробництва таких самих, як уживані серпи із ймовірного депозиту. Про це свідчить дуже подібна форма одного із фрагментів заготовки на останній стадії (рис. 7, 4).

Найбільшу збірку матеріалів з культурного шару представляє кераміка могилянської групи ранньозалізного віку: посуд і прясла. На сьогодні опрацьовано 187 фрагментів посуду, зокрема: 102 фрагменти вінець горщиків та інших посудин, 41 – мисок, 19 – оздоблених стінок, більшість з яких належить горщикам, 3 – диски-покришки і 7 – вушок посудин.

Горщики і миски є абсолютно домінуючими категоріями посуду. Через фрагментарність їх можна охарактеризувати лише на основі морфології вінець у комбінації із орнаментативними прийомами, оскільки в них орнаментовано переважно краї вінець та зона під ними. Неможливо лише встановити зв'язок стінок, орнаментованих валиком або защипами, із верхньою частиною посудин.

Досвід ознайомлення з матеріалами інших опорних пам'яток могилянської групи показує, що дуже схожі вінця можуть мати посудини із зовсім різними формами тулуба, для яких ще добре не напрацьована вдала термінологія. Тому, маючи лише фрагменти верхніх частин посуду, тобто вінець і шийки, впевнено відносити до горщиків можна лише ті, які оздоблені валиками, а також, із великою ймовірністю, посудини, у яких краї вінець карбовані насічками і втисненнями та нагадують ті ж валики (рис. 8, 1, 5, 7–9, 11–19, 24, 26; 9, 1–17, 20–23, 27, 28, 32, 36, 38; 10, 1, 2, 7, 8, 11, 16, 18, 21–23; 13, 1–9, 13, 20, 22, 27, 28). Усі горщики мають вертикальні або плавно відігнуті назовні вінця і, очевидно, мали типову тюльпаноподібну форму. Однак, потрібно враховувати те, що на інших пам'ятках трапляються миски, які у верхній частині повторюють форму і орнаментативність горщика, але вони досить рідкісні.

Краї вінець часто мають просте пласке або заокруглене завершення, а іноді потовщені, у формі дзьобика краї, що виступають назовні. Валики знаходяться дуже близько до краю, а часом навіть зливаються з ними. Переважно вони карбовані досить густо нанесеними втисненнями, рідше – скісними насічками. Втиснення бувають як мілкі, що залишають досить дрібні ямки на кінчиках валиків, так і глибокі, які сильно деформують валик, утворюючи ефект намиста. Трапляються екземпляри з досить рідко нанесеними втисненнями (рис. 9, 2, 3). Судячи зі знайдених зразків стінок, видно, що доволі малу кількість посудин оздоблювали валиками на тулубі (рис. 10, 21–23; 13, 13, 22). Карбування цих валиків аналогічне тим, що знаходяться під краєм вінець. Трапився один екземпляр без карбування (рис. 10, 21). Краї вінець горщиків також часто карбувалися втисненнями або насічками.

Інший часто вживаний прийом орнаментативності – два, як правило, взаємовиключні, способи виконання проколів. В одному з них – це дрібні наскрізні круглі отвори, які завжди наносились в один ряд під краєм вінець. У горщиків вони комбінувалися з валиком, розташовуючись над

ним (рис. 8, 17; 9, 5, 6–8, 11, 15; 13, 6, 28), під ним (рис. 8, 9, 16; 9, 10, 13, 20, 32), та безпосередньо у валику (рис. 8, 5, 17; 9, 9; 13, 5, 20), а також із карбованими краями вінець (рис. 9, 14, 16, 22; 13, 7, 30). Вінця, орнаментовані лише рядом отворів, могли належати як горщикам, так і вазам чи корчагам, що наочно демонструє реставрована корчага зі скупчення (рис. 5, 4). Хоча в таких випадках помічним у визначенні може бути те, що рустована зовнішня поверхня характерна для горщиків, а лискована – із більшою ймовірністю для корчаг і ваз.

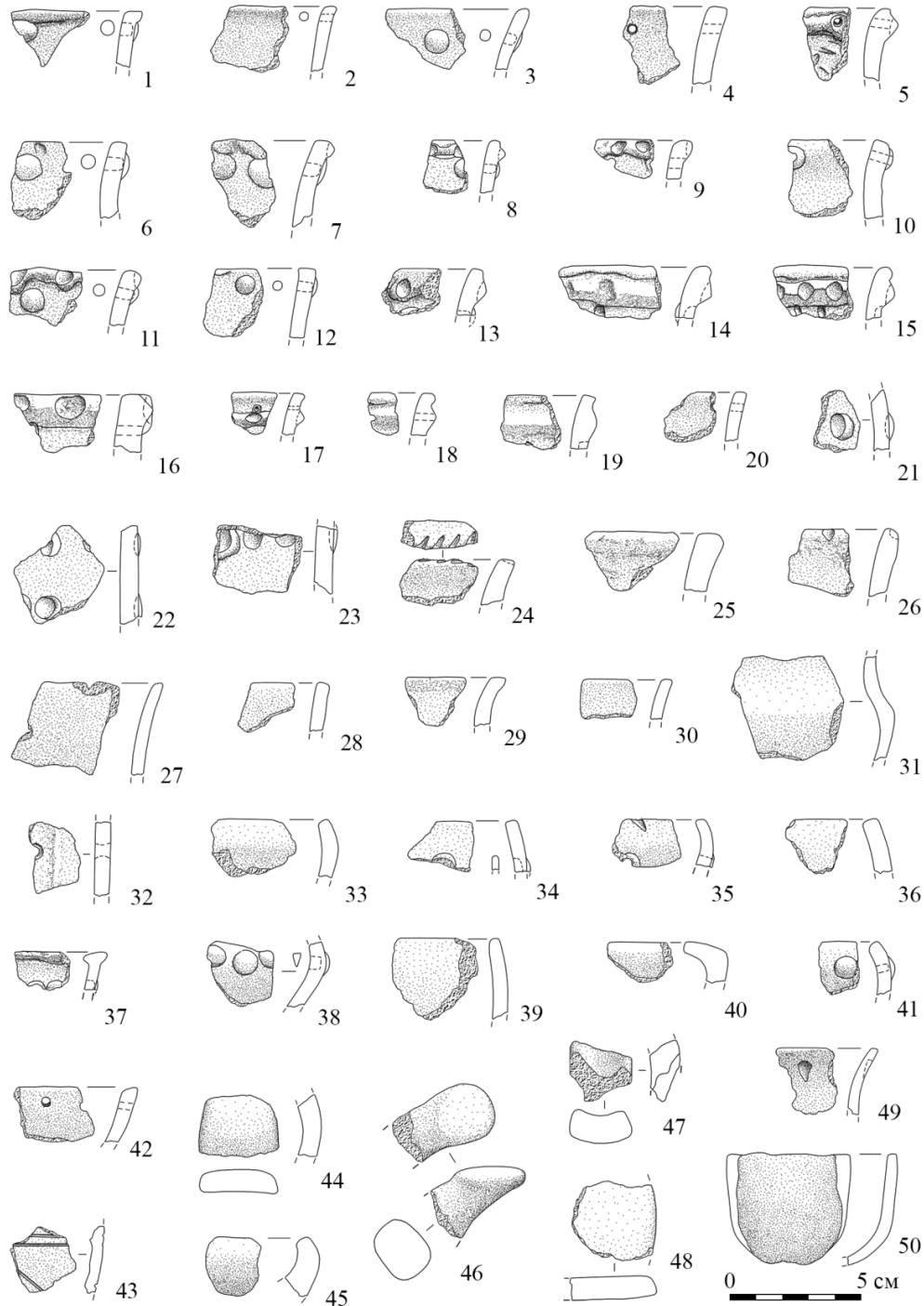

Рис. 8. Дубно–Острів Дубовець. Вибірка кераміки з розкопу 1
 Fig. 8. Dubno–Ostriv Dubovets. Sample selection of ceramics from excavation 1

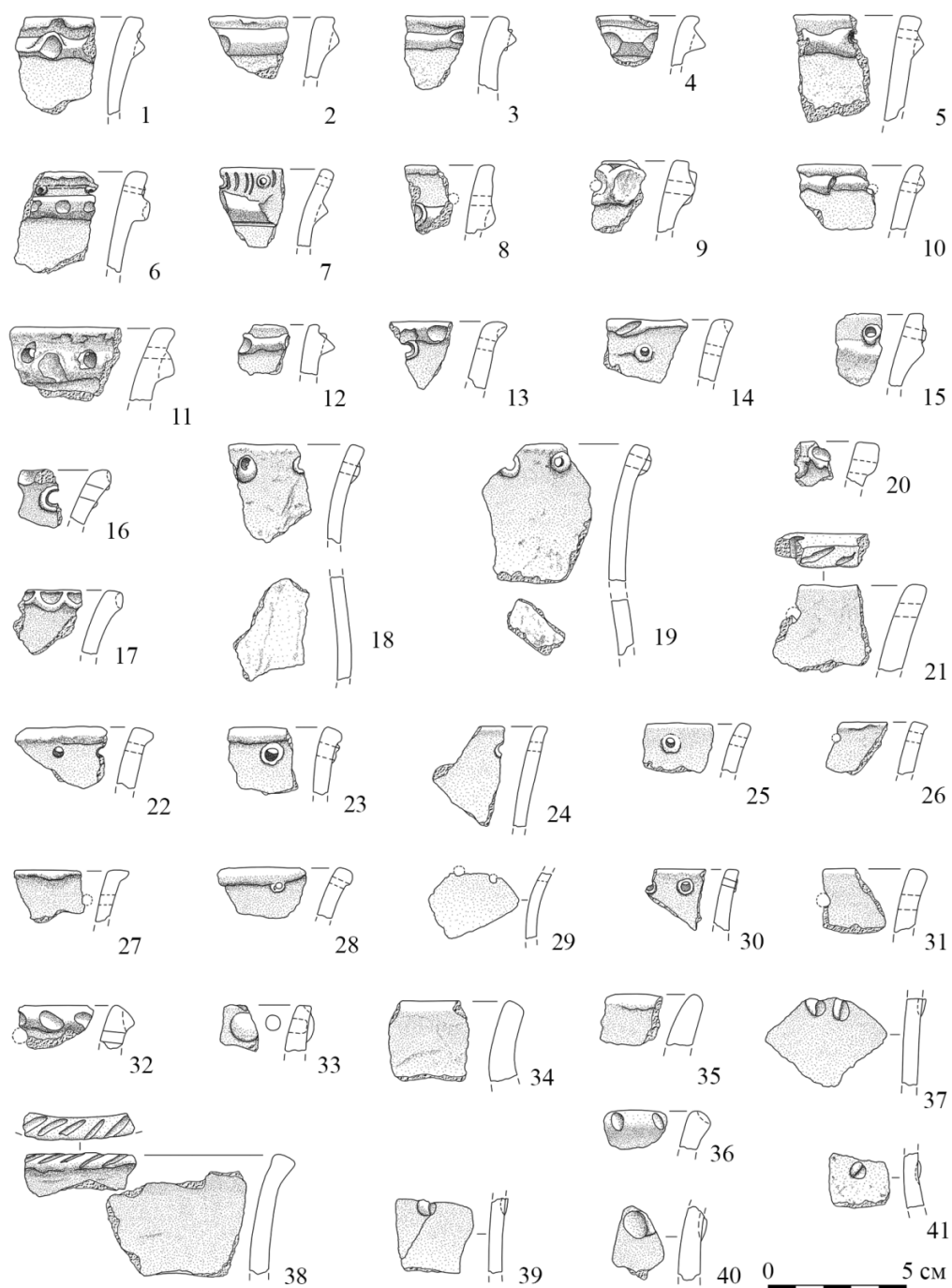

Рис. 9. Дубно–Острів Дубовець. Вибірка кераміки з розкопу 2
 Fig. 9. Dubno–Ostriv Dubovets. Sample selection of ceramics from excavation 2

У другому способі – це неповні проколи, які в більшості випадків утворюють т. зв. перлини. Їхньою особливістю є те, що останні були витиснені як зсередини (рис. 10, 1–11), так і ззовні (рис. 10, 12–19), до того ж за допомогою як круглих проколів (рис. 8, 6, 7), так і нанесених нахиленим інструментом (паличкою), яка залишала видовжені, краплеподібні або трикутні отвори (рис. 10, 14, 17, 18).

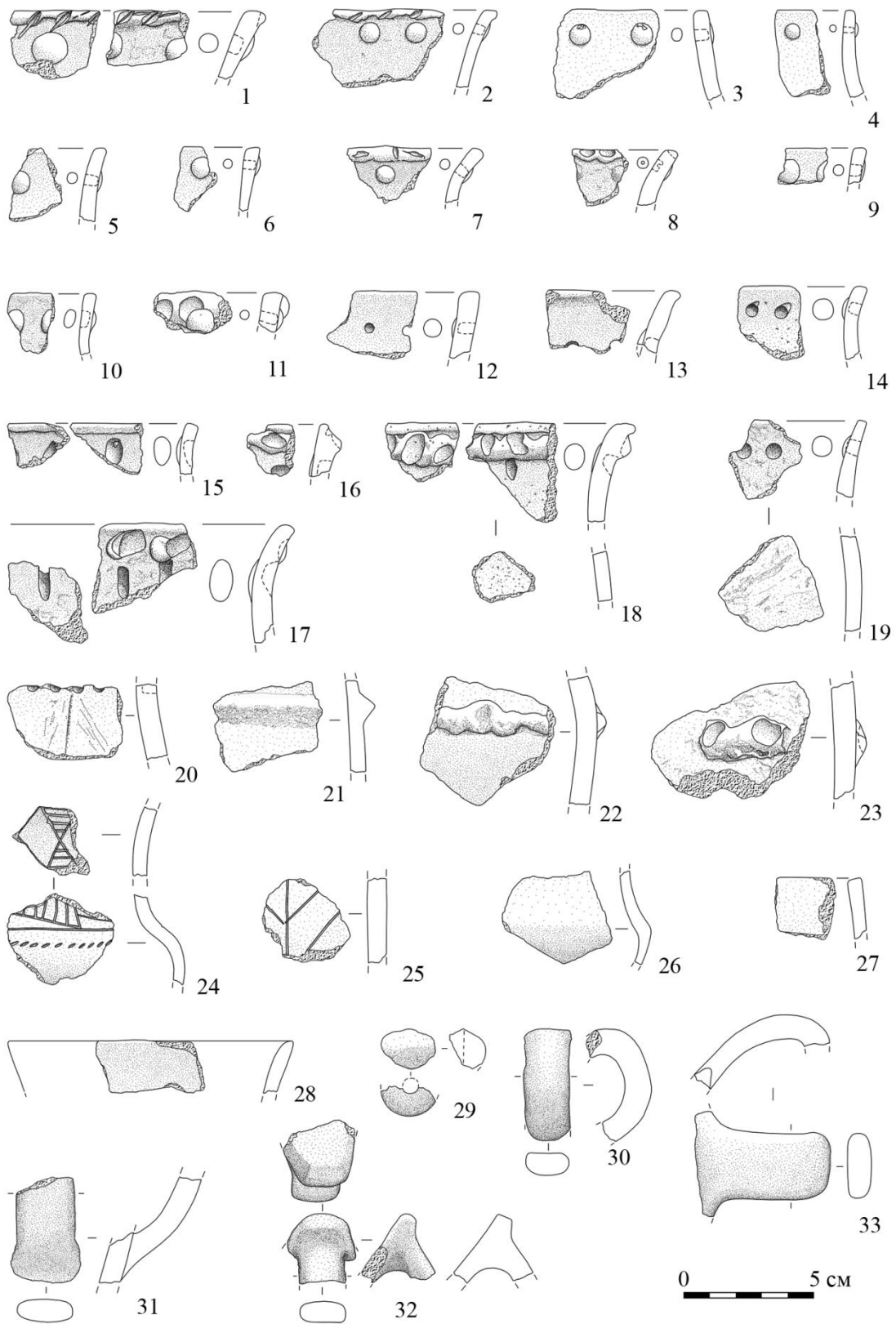

Рис. 10. Дубно-Острів Дубовець. Вибірка кераміки з розкопу 2
Fig. 10. Dubno-Ostriv Dubovets. Sample selection of ceramics from excavation 2

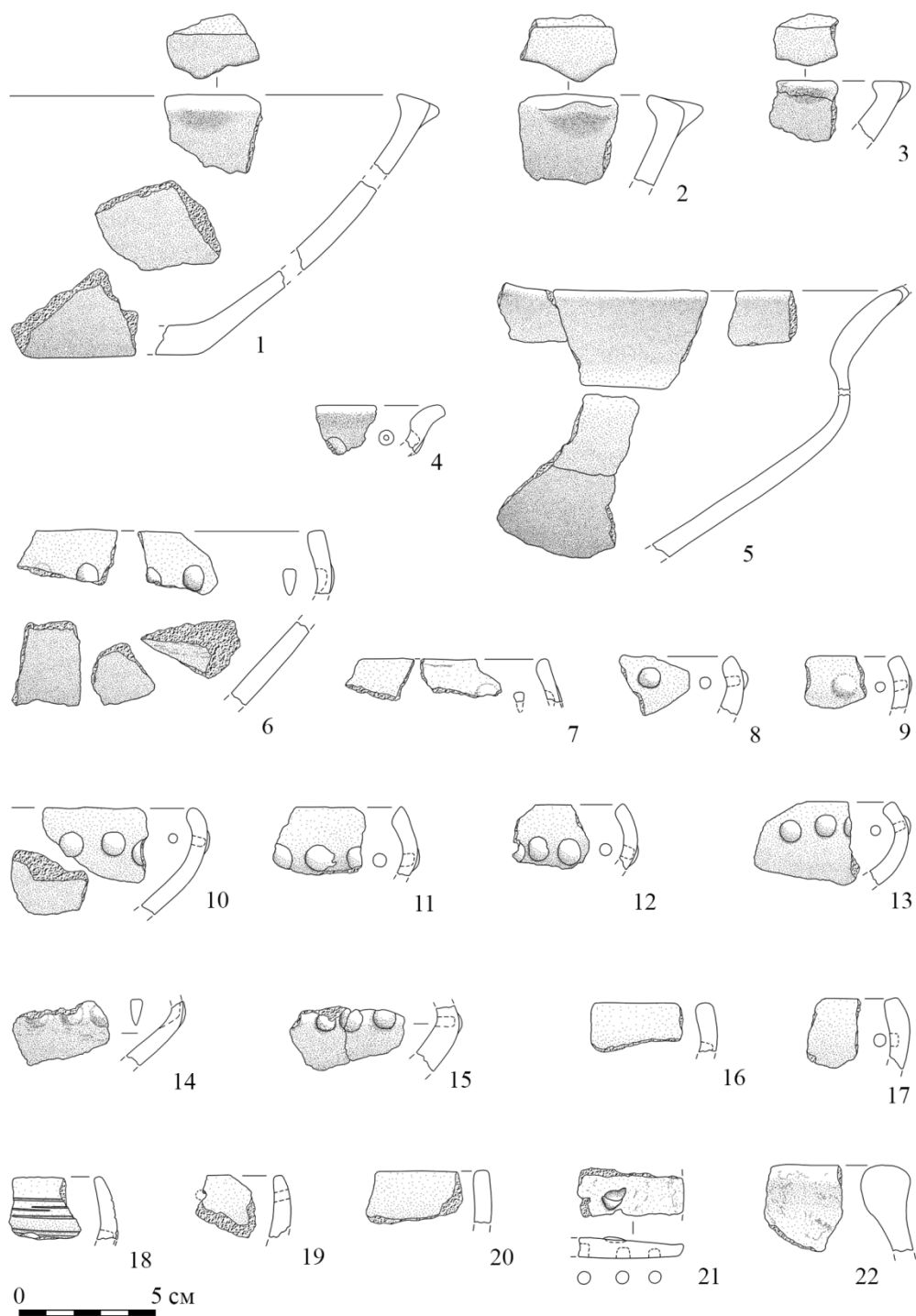

Рис. 11. Дубно–Острів Дубовець. Вибірка кераміки з розкопу 2
 Fig. 11. Dubno–Ostriv Dubovets. Sample selection of ceramics from excavation 2

Ще одним видом орнаменту, який використовувався на горщиках і вазоподібних посудинах, а на Дубовці трапився лише на фрагментах стінок, є пальцево-нігтеві заціпи, які наносились в один або кілька рядів (рис. 8, 21–23; 9, 37, 39–41; 13, 11, 32, 33). Винятковими також є зразки прокресленого орнаменту, на жаль, погано збереженого (рис. 10, 20, 25).

Інші фрагменти вінець, хоча і нагадують горщики та мають схожі варіанти оформлення країв, однак цілком ймовірно могли належати також посудинам, які мали біконічний або сильно роздугий у нижній частині тулуб. У таких випадках вони можуть класифікуватися як амфори або корчаги, а також як глеки чи вази. Ці посудини зазвичай мали слабше відігнуті або прямі вінця, часто неорнаментовані взагалі або лише рядом наскрізних проколів чи перлин під краєм вінець, зрідка – дрібними втисненнями або насічками (рис. 8, 2–4, 6, 10, 20, 24–30; 9, 22–31, 33–36; 10, 3–6, 9; 13, 10, 29).

Знайдено досить мало виразних екземплярів, які можна було б пов'язати з черпаками і кубками. Серед них: фрагменти бочків з гострим переламом (рис. 8, 31; 10, 26), характерні вушка, що виступають вище лінії вінець і часом мають упори (рис. 8, 46; 10, 33, 32), фрагменти тонкостінних посудинок з малим діаметром вінець (рис. 10, 28; 12, 35) та орнаментована посудина (рис. 10, 24). Остання мала виражені дугасті плічка, підкреслені горизонтальним рядом дрібних скісних наколів, та високу шийку, орнаментовану композицією з прокреслених ліній у формі заштрихованих трикутників, зокрема з'єднаних вершинами (т. зв. мотив пісочного годинника).

Миски з колекції представлені трьома типами, які відрізняються між собою за формою вінець. До першого належать екземпляри, які мають загнуті досередини вінця, утворюючи своєрідний карнизик, що є базовою ознакою мисок горизонту, вираженого в епонімному могильнику могильнянської групи. Нюанси у формі таких вінець зазвичай дають змогу їх групувати, що раніше вже проводилося для цього типу мисок на прикладі колекції з опорної пам'ятки Монастирок-2, де цьому посприяла велика вибірка [Бардецький, Самолук, 2020, с. 104]. Із виділених варіантів у збірці з Дубовця маємо відповідники лише для двох. Варіант А – вінця мисок у яких карнизик, що виступає всередину, короткий, утворює зрізаний рівний майданчик, краї його заокруглені, а з внутрішньою стінкою миски він з'єднується плавно (рис. 11, 1, 3; 13, 21). Схожий екземпляр, що знайдено на поверхні, було опубліковано раніше [Нурало, 1998, рис. 3, 14]. Варіант Г – вінця, у яких масивний карнизик виступає на відстань, рівну або більшу за товщину стінки миски, та орієнтований здебільшого під прямим кутом від неї, із досить різким переламом, утворюючи широкий, нахилений назовні майданчик (рис. 8, 40; 11, 2). Миски цього типу мають лійчастий, злегка опуклий тулуб. Цікаво, що на трьох із них збереглося оздоблення пластичним наліпом на зовнішньому краю вінець (рис. 11, 1–3). Одна миска була орнаментована скісними широкими канелюрами на зовнішньому краю вінець (рис. 13, 21).

Другий тип, найчисельніший, представлений мисками з плавно загнутими всередину вінцями, краї яких або заокруглені (рис. 6, 5; 8, 39, 41; 11, 10, 16; 13, 15), або пласкі, зрізані під прямим (рис. 8, 33–36, 10, 27; 11, 8, 9, 17–20; 12) чи гострим (рис. 8, 42; 11, 7, 11; 13, 36) кутами. Інколи такі вінця бувають злегка потовщені (рис. 11, 13; 13, 14, 35, 37). Більшість мисок цього типу орнаментовані рядом перлин на найбільшій опуклості, що зазвичай досить близько до краю вінець, водночас зсередини бувають відтиснуті як круглі, так і вертикально видовжені ямки. Завдяки цій особливості, до колекції включено і низку фрагментів, орнаментованих перлинами, у яких вінця не збереглися (рис. 8, 38; 11, 14, 15; 13, 16–18, 38). Рідше трапляються екземпляри без орнаменту (рис. 5, 3; 8, 33, 36, 39; 10, 27; 11, 20; 12; 13, 7, 14, 15, 37) і зовсім рідко зразки, оздоблені рядом наскрізних круглих отворів під краєм вінець (рис. 8, 42, 19; 13, 36). До виняткових належить екземпляр, оздоблений прокресленими горизонтальними лініями під краєм вінець (рис. 11, 18).

Миски третього типу, найменш чисельні, мають відігнуті назовні борти різної ширини, із виразним переламом із внутрішнього боку (рис. 8, 37; 11, 4, 5). Одна з них – без орнаменту, а дві – оздоблені рядом перлин під вінцями. Ще один такий екземпляр із поверхневих розвідок було опубліковано раніше [Нурало, 1998, рис. 3, 12]. Він мав прокреслену лінійну орнаменту на бортах та ряд перлин під ними.

Рідкісною категорією посуду є диски-покришки, яких знайдено лише три фрагменти, два з яких – неорнаментовані (рис. 8, 48; 13, 31), а один – оздоблений знизу круглими ямками та пальцево-нігтевими защипами згори (рис. 11, 21). Неорнаментований екземпляр мав лисковану одну з поверхонь (рис. 13, 31), інші – лише згладжену.

Два дрібні фрагменти належали посудинам, які не вписуються в загальну класифікацію і були найімовірніше невеличкими товстостінними чашами (рис. 8, 45; 11, 22). Трапився також фрагмент мініатюрної чашечки циліндричної форми, діаметром 4 см, із округлим дном (рис. 8, 50).

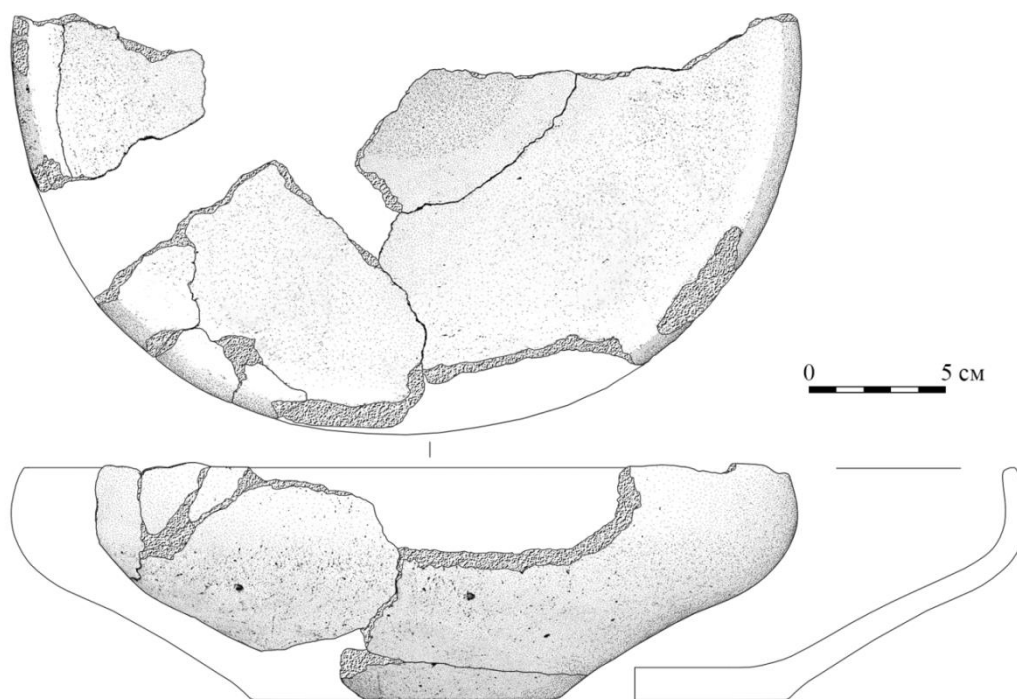

Рис. 12. Дубно–Острів Дубовець. Миска з розкопу 2

Fig. 12. Dubno–Ostriv Dubovets. The bowl from excavation 2

Серед кераміки ранньозалізного віку можна виділити нечисельні екземпляри, які відносяться до милоградської культури. Вони здебільшого виготовлені з формувальної маси з домішками кременю, мають відігнуті назовні вінця і орнаментовані рядом видовжених ямок, нанесених нахилою паличкою (рис. 8, 49; 13, 34).

Керамічні прясла у розрізі мають овальну (рис. 10, 29; 13, 19), біконічну з округлими гранями (рис. 14, 5, 6), або конічну (рис. 14, 1, 7) форму. Майже в усіх екземплярів довкола одного з отворів, очевидно верхнього, присутні невеличкі заглиблення (кратери). Також до прясел відносимо круглі диски, виточені зі стінок посудин (рис. 14, 2–4), дві з яких мали характерний для могилянської групи черепок із домішками шамоту в комбінації з піском (рис. 14, 4) та кременем (рис. 14, 3) у формувальній масі, а в одному випадку – з характерними для посуду епохи бронзи домішками дрібного кременю і піску (рис. 14, 2).

Уся кераміка має черепок із відносно міцним випалом, плямисто забарвлена різними відтінками сірого, коричневого, цеглястого кольорів. У формувальній масі більшості посудин присутні домішки шамоту, часто в комбінації з піском. Рідше трапляються екземпляри з домішками кременю (рис. 8, 7, 10, 11, 22, 24, 28, 32, 40, 43, 45, 46; 9, 31, 35, 32, 38; 13, 3, 19), а ще рідше – з порами від вигорілої органіки (рис. 9, 21, 24; 10, 2, 14, 18; 12; 13, 4). Поверхня посуду рівна, добре згладжена. Помітно старанніше вона вигладжена у мисок, зсередини яких часто є

темнішою, навіть чорною, а в одній з них – злегка лискованою (рис. 13, 37). У горщиків трапляються екземпляри із рустованою зовнішньою поверхнею (рис. 8, 4, 32; 9, 9, 11, 13, 18, 19; 10, 13, 19; 13, 7, 28), іноді вона буває просто горбкуватою і недбало згладженою.

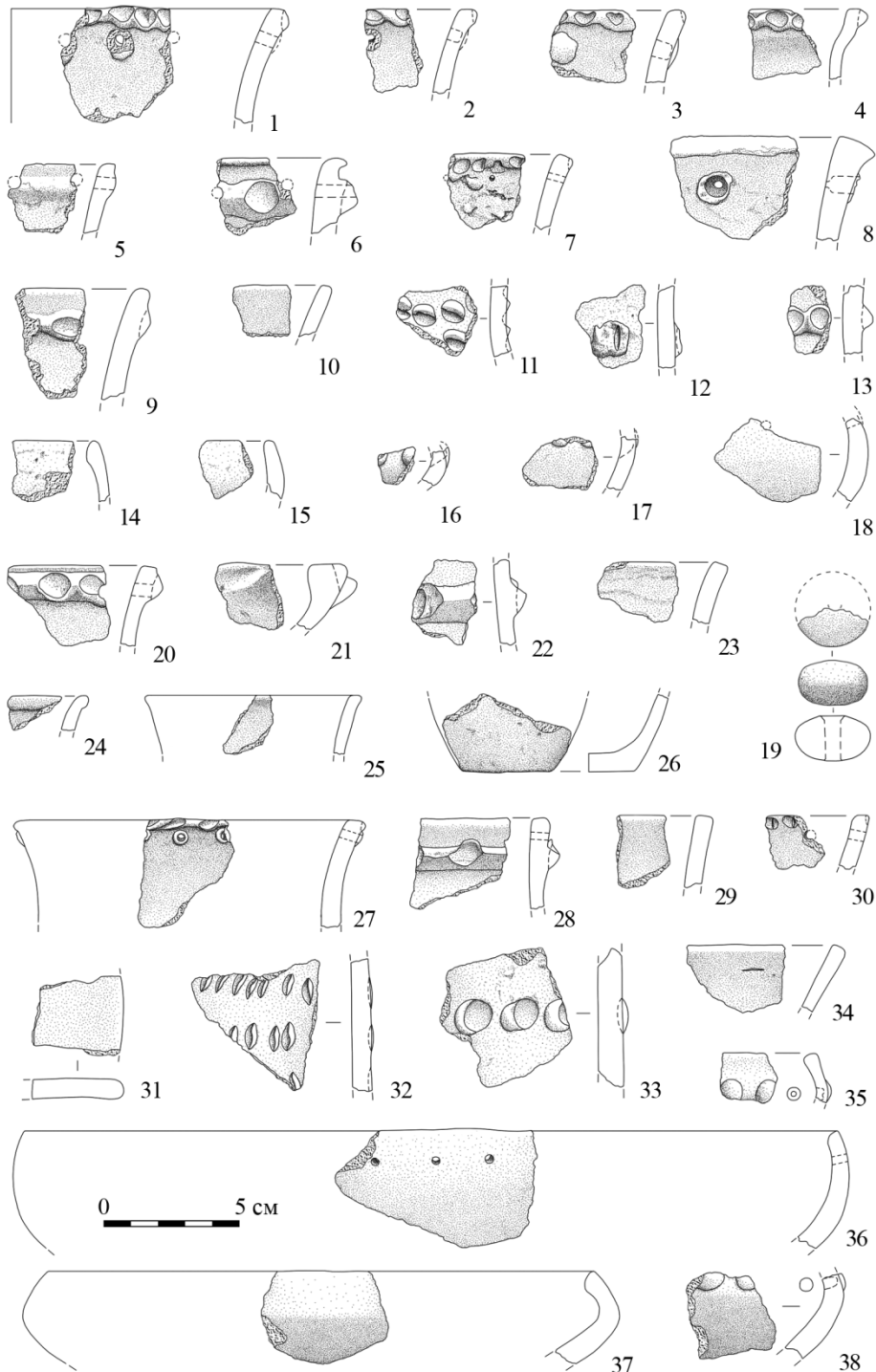

Рис. 13. Дубно–Острів Дубовець. Вибірка кераміки: 1–19 – дорізка 2022 р.; 20–26 – розкоп 3; 27–38 – розкоп 4

Fig. 13. Dubno–Ostriv Dubovets. Sample selection of ceramics: 1–19 – cut 2022; 20–26 – excavation 3; 27–38 – excavation 4

Інтерпретація. Хоча на відкритій розкопках площі пам'ятки не вдалося виявити чітких археологічних об'єктів ранньозалізного віку, окрім одного скупчення розвалів посудин, певні опосередковані свідчення дають змогу припускати, що тут маємо справу зі слідами поселення цього часу. Розкопки проводились досить ретельно, а заповнення монастирських об'єктів просіювалось і промивалось із подальшим сортуванням усіх висівок. Якби на досліджуваній території існував зруйнований розвіюванням і змивом кремаційний могильник, навіть найменші фрагменти кісток пропустити було би неможливо. Відносно низьке топографічне положення пам'ятки в безпосередній близькості до заплави також є характерним для поселень регіону. До уваги можна взяти і досить рівномірне поширення значної кількості матеріалів на площі, водночас слід враховувати, що знахідок було набагато більше, ніж зафіксовано планіграфією, але без певної атрибуції вони не враховувалися, хоча багато кераміки мало певні ознаки могилянської групи. У матеріальному комплексі маємо потенційно більш властиві для поселення риси, яких не знаходимо на відомих поховальних пам'ятках могилянської групи а саме: фрагментовані жнивварські знаряддя і їх заготовки, значна кількість відходів від виробництва крем'яних знарядь, частина з яких без сумніву повинна була відноситись до ранньозалізного віку, а також уламки та цілі прясла.

На прилеглий ділянці долини р. Іква на сьогодні відомо ще про низку місцезнаходжень могилянської групи, більшість із яких також потенційно можуть бути поселеннями (рис. 2). У середній течії Ікви їх каталогізовано вже більше ніж 50. Навіть на великому острівному фрагменті тераси, частиною якого є досліджуване урочище Острів Дубовець, розвідками відкрито групу таких пам'яток – Підбоці-1, -2, -3, -4, Дубно–Звірогосподарство, та Дубно–Підвісний міст. Останнє знаходиться в безпосередній близькості до Дубовця (приблизно 200 м). Детальною планіграфією поверхневих знахідок зафіксовано компактність їхнього поширення на цих пам'ятках, що засвідчує про малі їхні розміри. Очевидно, що досліджуване поселення було частиною системи дрібних населених пунктів, які експлуатували невеликі ділянки долини, на кшталт сучасної хутірної системи. Схожу ситуацію зафіксовано на берегах р. Стир, де близько один до одного розміщувалися дрібні поселення лежницького горизонту лужицької культури [Бардецький, 2019, с. 18].

Цікавою знахідкою є компактно розташовані три серпи, які, як припускаємо, є перевідкладеним депозитом. Такий «скарб» із чотирьох серпів було знайдено на борту заглибленої споруди лежницького горизонту на поселенні Хрінники–Шанків Яр [Козак, Прищеп, Шкоропад, 2004, с. 18], а ще один, із двох вживаних серпів, що залягали разом вертикально, виявлено на поселенні нетішинського горизонту Коновиця–Корзун (неопубліковані дослідження Валерія Самолюка). Очевидно, ці знаряддя власники ховали в землю на території садиб на час між сезонами використання.

Аналіз кераміки показує, що на пам'ятці можна виділити три горизонти могилянської групи, що може бути ймовірним свідченням тривалості, або кількох розділених фаз її існування у ранньозалізному віці. Зазначимо, що вживаючи поняття «горизонт», ми маємо на увазі саме культурну таксономічну одиницю як комплекс типологічних ознак, який не є синонімом понять «етап» чи «фаза», тому допустимою є часткова, або навіть повна синхронність деяких горизонтів.

Перший з них – горизонт Могиляни–Монастирок, знаний за двома кремаційними могильниками на р. Горинь – епонімним в с. Могиляни і могильником Монастирок-2 [Бардецький, Самолюк, 2020]. Характерними його маркерами є миски першого типу. У розкопах їх знайдено досить мало, але вони переважали в колекції раніших поверхневих розвідок. Також для цього горизонту властивими є горщики, орнаментовані карбованими валиками і наскрізними отворами, хоча останні можуть траплятися і в інших горизонтах. Варто зазначити, що на Волинській Височині басейн р. Іква є крайньою межею поширення пам'яток цього горизонту і тут матеріали демонструють подібність з лужицькою культурою сусідньої р. Стир. Зокрема, це проявляється у наявності відчутної частки зразків горщиків з

рустованою поверхнею і домішками кременю у формувальній масі, що є домінуючими рисами кераміки зі Стиру [Бардецький, 2019, с. 18–20]. Цей горизонт відноситься до передскіфського часу, і має широке датування в межах кін. X–VIII ст. до н. е. [Бардецький, Самолюк, 2020, с. 107–109].

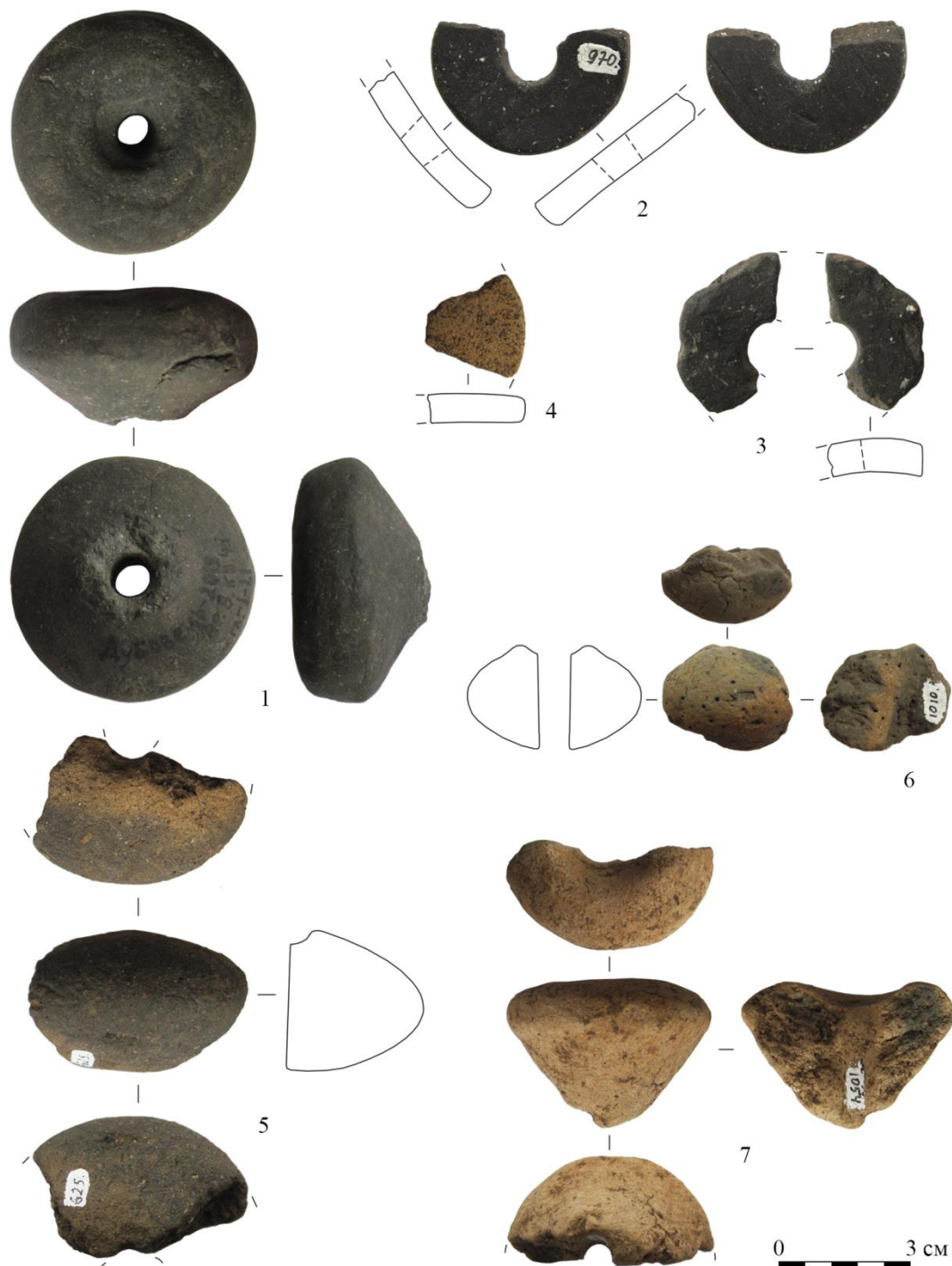

Рис. 14. Дубно–Острів Дубовець. Вибірка прясел з розкопу 2

Fig. 14. Dubno–Ostriv Dubovets. Sample selection of spindle whorls from excavation 2

Другий горизонт – нетішинський, опорними пам'ятками якого є зольники, досліджені в районі м. Нетішин [Самолук, 2005; Гершкович, Куштан, 2023]. На Дубовці він представлений мисками другого типу і горщиками та іншими посудинами, орнаментованими перлинами. Що характерно, перлини витиснені нанесенням круглих ямок, на горщиках – здебільшого зсередини. Властивими для цього горизонту є також миски третього типу з відносно вузькими бортиками (рис. 8, 37, 11, 4). Матеріали цього горизонту мають відповідники в жаботинському етапі Середнього Подніпров'я, у горизонті Жаботин III [Дараган, 2011, с. 534–535, 563–596], що дає для цього горизонту датування в рамках першої половини VII ст. до н. е., хоча найімовірніше він продовжував існувати і в ранньоскіфський час.

Третій горизонт – хорівський, який ще досить слабо представлений опублікованими виразними колекціями на Волині, що найближчим часом буде виправлено завдяки новим матеріалам із річок Горинь і Вілія. Матеріали цього горизонту відомі за дослідженнями Миколи Пелещина та Олександра Позіховського біля с. Хорів Рівненської обл., зокрема в урочищах За Озером, Ожогоща та Дубова [Пелещин, Позіховський, 1986]. До нього відносимо наступну кераміку з Дубовця: горщики, орнаментовані перлинами, відтисненими ззовні, до того ж часто вони нанесені нахиленими інструментами (паличками), тобто відтиски мають вертикально видовжену форму; миску третього типу з широким бортом (рис. 11, 5); миски другого типу, орнаментовані перлинами з вертикально видовженими відтисками зсередини; миску з широким бортом, орнаментованим прокресленими лініями [Нурало, 1998, гус. 3, 12]; черпаки з різким переламом плічок і вушками з виразними упорами, що виступають згори (рис. 8, 31, 46; 10, 26, 32), ймовірно черпак орнаментований мотивом пісочного годинника (рис. 10, 24).

Аналогічна до згадуваного горизонту кераміка є характерною для ранньоскіфських пам'яток Правобережного Дніпровського Лісостепу, що відповідає горизонту Жаботин IV і може бути датованою другою половиною VII – початком VI ст. до н. е. [Дараган, Подобед, 2019].

Як аналогію, що дає хороший контекст для мисок із широкими бортами, можна навести Андрушівський курган №1, який Сергій Скорий датував кінцем VII ст. до н. е. [Воронцов, Скорий, 2012]. Матеріали цього горизонту відомі на сході ареалу могилянської групи на р. Случ, зокрема з розкопок 2021 р. у Полонному [Бардецький, Нечитайло, 2023], пам'яток Миропіль [Кухаренко, 1958, рис. 29, 3, 6, 7], Великі Деревичі [Липко, 1982, рис. 6], а також із поселення Лука-Райковецька в басейні р. Тетерев [Тереножкін, 1965, рис. 1]. На р. Іква пунктами, які можна віднести до цього горизонту, є поселення Здобиця-9 і Гірники-20 на західних схилах Мізоцького кряжу (неопубліковані). У долині ж Ікви Острів Дубовець є поки що єдиною пам'яткою, на якій виразно представлена подібна кераміка.

Особливістю керамічної колекції з Дубовця, як і загалом пам'яток із басейну р. Іква, є наявність рис, характерних для території західніше р. Стир. До них можна віднести горщики з рустованою зовнішньою поверхнею, миски із плавно загнутими досередини вінцями без орнаменту або орнаментовані наскрізними отворами. Також там частіше трапляються зразки посуду, оздобленого пальцево-нігтевими защипами, і диски-покришки, та домінуючими є домішки кременю у формувальній масі. Частину цих матеріалів можна пов'язувати з двома останніми горизонтами, зокрема і посуд зі скупчення в арі 8. Що ж стосується зразків посуду милоградської культури, то вони на Волині часто трапляються на пам'ятках усіх горизонтів могилянської групи, хоча найбільший зв'язок з цією культурою відмічено для хорівського.

Через відсутність контексту, неможливо впевнено стверджувати, що матеріали усіх описаних вище горизонтів могилянської групи на пам'ятці Острів Дубовець не перетиналися в часі, тому такий поділ є умовним, а частина з них взагалі викликає труднощі з детальною атрибуцією. Однак на тлі наявних культурно монолітних пам'яток ранньозалізного віку Дубенщини Дубовець виглядає складною і потенційно багатозадовою пам'яткою.

ЛІТЕРАТУРА

- Бардецький А. Б. (2019). Етюд до характеристики поселення ранньозалізного віку Хрінники-Шанків Яр. *Археологія і давня історія України*, 1 (30), 5–22.
- Бардецький А., Нечитайло П. (2023). Ранні матеріали з розкопу 1 у м. Полонне. *Археологічні дослідження в Україні 2022*, 274–278.
- Бардецький А., Пшеничний Ю., Ткач В. (2008). Дослідження споруди 2 острові Дубовець в місті Дубні. В П. Смолін (ред.). *Історико-культурна спадщина Дубна: правові, історичні, мистецькі та музейні аспекти. Матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 15-річчю створення Державного історико-культурного заповідника міста Дубна*. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 109–118.
- Бончковський О. С., Бардецький А. Б., Пшеничний Ю. Л. (2018). Палеогеографічні дослідження на археологічній пам'ятці Острів Дубовець (м. Дубно). *Фізична географія та геоморфологія*, 92, 23–37. <https://doi.org/10.17721/0868-6939.2018.4.23-37>
- Бончковський О. С., Бардецький А. Б., Пшеничний Ю. Л. (2020). Палеогеографічний підхід до вивчення багат шарової археологічної пам'ятки Острів Дубовець (Рівненська обл., Україна). W M. Dębiec, T. Saile (eds.). *A planitiebus usque ad montes: studia archaeologica Andreae Pelisiak vitae anno sexagesimo quinto oblata*. Rzeszów: Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego; Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 599–631.
- Воронцов Д., Скорый С. (2012). Андрушевский курган. *Revista Arheologică, serie nouă*, VIII, nr. 1–2, 137–153.
- Гершкович Я. П., Куштан, Д. П. (2023). Нові матеріали до вивчення раннього залізного віку Південної Волині (верхня течія річки Горинь). *Археологія і давня історія України*, 1 (46), 127–145. <https://doi.org/10.37445/adiu.2023.01.07>
- Дараган М. Н. (2011). *Начало раннего железного века в Днепровской Правобережной Лесостепи*. Киев: КНТ.
- Дараган М. Н., Подобед В. А. (2019). Новые исследования в Жаботине. *Археологія і давня історія України*, 2 (31), 268–286.
- Козак Д. Н., Прищепа, Б. А., Шкоропад, В. В. (2004). *Давні землероби Волині: пам'ятки археології на Хрінницькому водоймищі*. Київ: ІА НАНУ.
- Кухаренко Ю. В. (1958). Из материалов разведок на Волини. *Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Института истории материальной культуры*, 84–87.
- Липко С. А. (1982). Старожитності верхів'я р. Случ. *Археологія*, 41, 83–90.
- Пелещин М. А., Позіховський О. Л. (1986). Охоронні розкопки поселення VIII–VII ст. до н. е. поблизу с. Хорів на Горині. *Археологія*, 53, 87–91.
- Прищепа Б. А., Ткач, В. В. (1998). Археологічне обстеження околиць Дубна. *Археологічні відкриття в Україні 1997–1998 рр.*, 134–135.
- Самолук В. О. (2005). Зольник могилянської групи поблизу м. Нетішин В. В. Отрощенко (ред.). *На пошану Софії Станіславівни Березанської: Збірник наукових праць*. Київ: Шлях, 302–319.
- Тереножкін О. І. (1965). Пам'ятки скіфів-орачів в Південному Поліссі, *Археологія*, XIX, 26–35.
- Ткач В. В. (2001). Археологічні дані про місто Дубно та його околиці в XIV–XVII ст. *Велика Волинь: науковий збірник, т. 23: Острогiana в Україні і Європі: матеріали Міжнародного наукового симпозиуму (м. Старокостянтинів Хмельницької області, 29-30 червня 2001 р.)*. Житомир: М.А.К., 233–237.
- Ткач В. (2007). Острів Дубовець та Підборецький монастир у картографічних джерелах і за даними археологічних досліджень. *Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею*, V, 110–115.
- Hupało W. (1998). Wstępne badania w obrębie klasztoru Podboreckiego na Wołyniu. *Materiały i sprawozdania Rzeszowskiego ośrodka archeologicznego*, XIX, 233–249.

REFERENCES

- Bardetskyi A. B. (2019). Etiudy do kharakterystyky poseleння rannozaliznoho viku Khrinnyky-Shankiv Yar. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 1(30), 5–22 (in Ukrainian).
- Bardetskyi A., Nechytailo P. (2023). Ranni materialy z rozkopu 1 u m. Polonne. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2022*, 274–278. (in Ukrainian).
- Bardetskyi A., Pshenychnyi Yu., Tkach V. (2008). Doslidzhennia sporudy 2 ostrovi Dubovets v misti Dubni. V P. Smolin (Ed.). *Istoryko-kulturna spadshchyna Dubna: pravovi, istorychni, mystetski ta muzeini aspekty. Materialy naukovykh konferentsii, prysviachenoї 15-richchuu stvorennia Derzhavnoho historyko-kulturnoho zapovidnyka mista Dubna*. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia, 109–118. (in Ukrainian).
- Bonchkovskiy O. S., Bardetskyi A. B., Pshenychnyi Yu. L. (2018). Paleoheohrafichni doslidzhennia na arkheolohichnii pam'iatki Ostriv Dubovets (m. Dubno). *Physical Geography and Geomorphology*, 92, 23–37. <https://doi.org/10.17721/0868-6939.2018.4.23-37>. (in Ukrainian).
- Bonchkovskiy O. S., Bardetskyi A. B., Pshenychnyi Yu. L. (2020). Paleoheohrafichni pidkhd do vyvchennia bahatosharovoi arkheolohichnoi pam'iatky Ostriv Dubovets (Rivnenska obl., Ukraina). W M. Dębiec, T. Saile (eds.). *A planitiebus usque ad montes: studia archaeologica Andreae Pelisiak vitae anno sexagesimo quinto oblata*. Rzeszów: Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego; Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 599–631. (in Ukrainian).
- Vorontsov D., Skoryi S. (2012). Andrushevskii kurgan. *Revista Arheologică, serie nouă, VIII*, nr. 1–2, 137–153. (in russian).
- Hershkovych Ya. P., Kushtan, D. P. (2023). Novi materialy do vyvchennia rannoho zaliznoho viku Pivdennoi Volyni (verkhnia techiia richky Horyn). *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 1(46), 127–145. <https://doi.org/10.37445/adiu.2023.01.07>. (in Ukrainian).
- Daragan M. N. (2011). *Nachalo rannego zheleznoho veka v Dneprovskoi Pravoberezhnoi Lesostepi*. Kyiv: KNT. (in russian).
- Daragan M. N., Podobed V. A. (2019). Novye issledovaniia v Zhabotine. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 2(31), 268–286. (in russian).
- Kozak D. N., Pryshchepa, B. A., Shkoropad, V. V. (2004). *Davni zemleroby Volyni: pam'iatky arkheolohii na Khrinnytskomu vodoimyshti*. Kyiv: IA NANU. (in Ukrainian).
- Kukharenyk Iu. V. (1958). Iz materialov razvedok na Volyni. *Kratkie soobshcheniia o dokladakh i polevykh issledovaniakh Instituta istorii materialnoi kultury*, 84–87. (in russian).
- Lypko S. A. (1982). Starozhytnosti verkhiv'ia r. Sluch. *Arkheolohiia*, 41, 83–90. (in Ukrainian).
- Peleshchishin M. A., Pozikhovskii O. L. (1986). Okhoronni rozkopki poseleння VIII–VII st. do n. e. poblizu s. Khoriv na Gorini. *Arkheologiia*, 53, 87–91. (in Ukrainian).
- Pryshchepa B. A., Tkach, V. V. (1998). Arkheolohichne obstezhennia okolyts Dubna. *Arkheolohichni vidkryttia v Ukraini 1997–1998 rr.*, 134–135. (in Ukrainian).
- Samoliuk V. O. (2005). Zolnyk mohylianskoї hrupy poblizu m. Netishyn V V. V. Otroshchenko (Ed.). *Na poshanu Sofii Stanislavivny Berezanskoї: Zbirnyk naukovykh prats*. Kyiv: Shliakh, 302–319. (in Ukrainian).
- Terenozhkin O. I. (1965). Pam'iatky skifiv-orachiv v Pivdennomu Polissi, *Arkheolohiia*, XIX, 26–35. (in Ukrainian).
- Tkach V. V. (2001). Arkheolohichni dani pro misto Dubno ta yoho okolytsi v XIV–XVII st. *Velyka Volyn: naukovyi zbirnyk, t. 23: Ostrohiana v Ukraini i Yevropi: materialy Mizhnarodnoho naukovoho sympoziumu (m. Starokostiantyniv Khmelnytskoi oblasti, 29–30 chervnia 2001 r.)*. Zhytomyr: M.A.K., 233–237.
- Tkach V. (2007). Ostriv Dubovets ta Pidboretskyi monastyr u kartohrafichnykh dzherelakh i za danymy arkheolohichnykh doslidzhen. *Naukovi zapysky Rivnenskoho oblasnoho kraieznavchoho muzeiu*, V, 110–115. (in Ukrainian).
- Hupało W. (1998). Wstępne badania w obrebie klasztoru Podboreckiego na Wolyniu. *Materiały i sprawozdania Rzeszowskiego ośrodka archeologicznego*, XIX, 233–249.

Стаття: надійшла до редакції 18.09.2024
прийнята до друку 05.11.2024

THE MOHYLIANSKA GROUP COMPLEX OF THE EARLY IRON AGE
FROM THE MULTILAYERED SITE OF DUBNO–OSTRIV DUBOVETS

Andrii BARDETSKYI¹, Yurii PSHENYCHNYI²

*¹Ivan Krypikavych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine,
Vynnychenka Str., 24, 79008, Lviv, Ukraine,
e-mail: bardeckyj@gmail.com*

*²State historical and culture reserve of Dubno,
Zamkova Str., 7a, 35600, Dubno, Rivne region, Ukraine,
e-mail: pshenychnyi.yurii@gmail.com*

The paper presents materials of Mohylianska group of the Early Iron Age obtained during archaeological excavations at a multilayered site in Dubno in the Ostriv Dubovets tract, which were conducted by the authors in 2018–2023. In total, the expedition uncovered 576 m². Only one cluster of four vessel ruins was found: a large pot, a storage jar, a bowl, and the lower part of a smaller pot. Stratigraphic observations show that the remains of the vessels were in a layer of aeolian sands transformed into an eluvial horizon of sod-podzolic soil. All other materials (ceramics and flint products) were redeposited in aeolian sediments. Three flint sickles were found, which lay compactly and most likely belonged to the redeposited deposit. The largest collection of materials from the cultural layer is represented by ceramics of the Mohylianska group of the Early Iron Age: dishes and spinning wheels. A total of 187 pieces of pottery were processed, including: 102 fragments of crowns of pots and other vessels, 41 bowls, as well as 19 decorated walls, most of which belong to pots, 3 disk-covers and 7 fragments of vessel lugs, and 9 spindle whorls and their fragments. Only well-attributed materials included in the collection were used for spatial fixation of the finds. Based on the nature of the finds and the conditions of their discovery, it was concluded that the site is the remains of a settlement.

The analysis of ceramics shows that three horizons of the Mohylianska group can be distinguished at the site. The first of them is the Mohyliany-Monastyrok horizon, which dates back to the Pre-Scythian period and has a wide dating range within the late 10th to 8th centuries BC. The second horizon is the Netishyn horizon, which has its counterparts in the Zhabotyn stage of the Middle Dnipro, in the Zhabotyn III horizon, and is dated to the first half of the VII century BC. The third horizon, the Khoriv, is characteristic of the Early Scythian monuments of the Right Bank Dnipro Forest-Steppe and can be dated to the second half of the 7th – early 6th centuries BC. The peculiarity of the ceramic collection from this site is the presence of features characteristic of the Lezhnytsia horizon of the Lusatian culture from the territory west of the Styr River. The division of materials into horizons is conditional, and there is no certainty that some of them are not synchronous. However, against the background of the existing culturally monolithic monuments of the Early Iron Age of Dubno region, Dubovets looks like a complex and potentially multi-phase site.

Key words: Early Iron Age, Mohylianska group, Pre-Scythian period, Early Scythian time, Ostriv Dubovets, ceramics, sickle.